Алла Арістова (Київ)

ДІАЛОГ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ З МУСУЛЬМАНСЬКИМ СВІТОМ: ДОСЯГНЕННЯ І ПРОБЛЕМИ

Півстоліття минуло від часу Другого Ватиканського Собору — півстоліття, за які невпізнаванно змінилася значна частина світу, розгорнулися багатомірні й суперечливі глобальні процеси, вирізнилися нові обриси світової цивілізації, змінилися географічні кордони і демографічні масштаби релігій, – але і потому Римо-Католицька Церква вустами свого очільника і вищого духовного пастиря папи Бенедикта XVI визначає Другий Ватиканський Собор як "найголовнішу церковну подію XX століття"[1].

Серед великого кола значущих підсумків і стратегічних рішень Собору світськими дослідниками і богословами виділяється той факт, що вперше в історії Католицької Церкви була висунута і обміркована на доктринальному рівні проблема ставлення РКЦ до нехристиянських релігій. Це стало не тільки спробою самовизначення Церкви в умовах полірелігійного світу (бо, власне, весь період її історичного буття – це пошук і вибудова, так би мовити, церковної "Я-Концепції"), але і своєрідним меседжем у світове майбутнє, проектом нового "дипломатичного протоколу" співіснування релігій в глобальному світі.

В цьому контексті відверто дослідницький інтерес, не кажучи вже про гостру актуальність і особливо занервовану медійність, привертає Соборна спроба виробити й запропонувати світові нову модель католицько-мусульманських взаємин. Її головні риси викладені у Декларації "Про взаємини Церкви з нехристиянськими релігіями" ("Nostra Aetate"), третій розділ якої присвячений саме ісламу[2], а ті чи інші аспекти означені в догматичній конституції "Про церкву" ("Lumen Gentium"), пастирській конституції "Про Церкву в сучасному світі" ("Gaudium et Spes"), декретах "Про

[1] Хоружий Г. Ватикан: історія і сучасність. – Львів, 2007. – С.119.

[2] Декларация об отношении Церкви к нехристианским религиям «Nostra Aetate» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cerkva.od.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=88&Itemid=118

апостолат мирян", "Про пастирський обов'язок єпископів", "Про місіонерську діяльність Церкви" тощо. Вперше за 14 століть співіснування двох релігій Католицька Церква офіційно визнала особливий релігійний статус мусульман, висловила свою повагу до цієї монотеїстичної релігії, заявила про готовність до пошуку порозуміння і налагодження діалогу й співпраці.

Практично кожна праця, присвячена документам і рішенням Другого Ватиканського Собору з питань християно-мусульманських відносин, згадує той факт, що католицька преса уподібнила зміну позицій Церкви щодо ісламу справжньому "коперніканському повороту". Між тим, по минулих десятиліттях складається враження, що цей "поворот" звернув, петляючи, на торований шлях. Засуджені Собором багатовікові упередження щодо ісламу (як "загрози" для Церкви, "лиха" для християнської спільноти, "небезпеки" для місії Церкви на африканському континенті) знову відтворюються у новому тисячолітті у зовні подібних формулах ісламофобії (проте, "африканські мотиви" витісняються "європейськими" – застереженнями щодо експансії ісламу в Європі та його "загрози", "лиха", "небезпеки" для європейської релігійної і культурної ідентичності). Та насправді за цими зовнішньо подібними оцінками криються глибинні ідеологічні відмінності. І в цьому сенсі "поворот" дійсно став "коперніканським": іслам постав перед християнським світом вже не стихійною небезпекою "хибної", "меншовартісної", "анти-християнської" віри, але як потужний, впливовий і самоцінний світоглядний конкурент на європейському і глобальному просторі. Конкурент, який вже відібрав у РКЦ її георелігійну перевагу: нагадаємо, навесні 2008 року Ватикан офіційно визнав, що кількість мусульман в світі (1.322 млн. осіб) вже перевищила кількість католиків (1.130 млн.); визнано й те, що іслам – найшвидше зростаюча релігія в світі, відтак співвідношення мусульман і католиків склало 19,2% і 17,4% від загальної кількості населення. Сьогоденні процеси свідчать, що ця диспропорція невпинно зростає: якщо спиратися на авторитетні зарубіжні джерела, які обчислюють кількість мусульманського населення в 1,5–1,6

млрд.,[3] а католицького – в 1,19 млрд.,[4] то співвідношення між католиками і мусульманами вже перевищує оті офіційно визнані 1,8 %.

Цікаво, що ідея підготовки спеціального документа, який означив би позиції Католицької Церкви в сфері міжрелігійних відносин і заклав принципи церковної політики (в найширшому сенсі слова) щодо нехристиянських релігій, не тільки вперше зародилася саме на Другому Ватиканському Соборі, але й стала несподіванкою для багатьох його учасників. Відомо, що у підготовчий період про настійність подібного документу вели мову лише окремі прелати (головно з країн Азії і Африки), а жодна з робочих комісій не отримала завдання з його розробки. Лише перед початком третьої сесії Собору, Комісія з розробки екуменічних питань ухвалила рішення про створення спеціальної підкомісії з ісламу, куди увійшли авторитетні експерти-ісламознавці (Ж. Кок, Ж. Анаваті, Р. Каспар, Ж. Корбон), доробок яких і втілений в третьому розділі Декларації "Nostra Aetate". Попри всю лаконічність його тексту, немає сумнівів у тому, що кожен зворот і кожне вжите формулювання потребувало спеціальних богословських і термінологічних обмірковувань. Адже теологи зіткнулися із надзвичайно серйозною проблемою, чия актуальність з бігом часу тільки посилюється – добором термінології, адекватної для інтерпретації як християнської, так і мусульманської доктрини, і пошуком взаємно прийнятних доктринальних основ. Навіть гранична коректність нездатна була замаскувати принципові суперечності між двома релігіями, хоча в Декларації Собор обмежився вказівкою лише на одну фундаментальну розбіжність між ісламом і християнством – заперечення ісламом основних положень христологічної доктрини Церкви, а низка дуже важливих і дотепер болючих у міжрелігійному діалозі аспектів свідомо лишилася поза дискурсом (перш за все, проблема релігійного статусу Мухаммеда, проблема співвідношення Божої могутності і свободи волі; співвіднесення понять умми і церкви та ін.).

Заклик Другого Ватиканського Собору пустити в непам'ять минуле і торувати шлях до взаєморозуміння отримав великий резона-

[3] The Future of the Global Muslim Population: Projections for 2010-2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pewforum.org/The-Future-of-the-Global-Muslim-Population.aspx

[4] Global Christianity: A Report on the Size and Distribution of the World's Christian Population [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. pewforum.org/Christian/Global-Christianity-worlds-christian-population.aspx

нс і в католицькому, і в мусульманському світі. Однак його практичне втілення виявилося справою великої натуги й складності. Окрім того, спроба трансформації ціннісних пріоритетів у середовищі велетенського церковного організму закономірно породила інерцію спротиву, великі й дрібні розколи, явні чи латентні протести. Опозиція діалогу стала явною вже на Соборі, а з бігом часу набрала чітких обрисів, призвівши до сегментації католицького проводу.

Дослідники вказують на три доволі чіткі позиції щодо ісламу, які розмежували "післясоборний католицизм".[5] Прибічники провідної з них обґрунтовують свою позицію рішеннями Собору, виходять із визнання духовного зв'язку, який існує між двома релігіями і найбільш повно виявлений у теїстичному світогляді, а також з імперативів миру і соціальної справедливості як основи для порозуміння і співпраці християн і мусульман. Прибічники другого напряму – діалог між двома релігіями вважають можливим, але обмежують його зміст суто мирською сферою, лишаючи поза межами доктринально-релігійні суперечності. Нарешті, є прихильники радикальної позиції, які певні, що між мусульманами та вірянам інших релігій будь-який діалог неможливий в принципі (оскільки в межах ісламського світу не може бути й мови про соціальну, громадянську абощо рівність мусульман і немусульман, а умма вважається єдино прийнятною формою соціально-політичної та релігійної інтеграції).

Як відомо, центральним офіційним органом Церкви, покликаним здійснювати діалог з мусульманами, став після Собору *Секретаріат у справах нехристиянських релігій* (від 1988 року – Папська рада з міжрелігійного діалогу. До речі, вже саме перейменування Іваном Павлом II цієї інституції свідчить про еволюцію в розумінні засад міжрелігійного спілкування: відмова від установчого поділу світу на християнський і нехристиянський й акцент на діалозі як провідній формі міжрелігійної комунікації). За час існування цього органу змінилося 7 його очільників (голів). Спершу в межах Секретаріату були створені три секції – з ісламу, буддизму та африканських традиційних релігій. Невдовзі, у жовтні 1974 року, секція з ісламу була перетворена на комісію. Її постійними членами стали

[5] Журавский А.В. Христианство и ислам: социокультурные проблемы диалога. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.sfi.ru/lib.asp?rubr_id=808

кардинали та єпископи, переважно з країн Азії та Африки, консультанти (з ісламу їх 11), які обираються на 5-річний термін.

Хронологія відносин між Католицькою церквою і світом Ісламу від часу Другого Ватиканського Собору по теперішній час знала чимало резонансних подій. Підсумовуючи позитивний досвід, можна твердити, що в річищі ісламо-християнського діалогу *були апробовані різні формати спілкування*:

- міжнародні зустрічі католицького духовенства і улемів; богословські симпозіуми;
- міжнародні ісламо-християнські семінари;
- міжнародні ісламо-християнські конгреси;
- ісламо-християнські конференції та конференції представників монотеїстичних релігій з ширшим представництвом;
- міжрелігійні консультації;
- ісламо-християнські колоквіуми;
- обмін делегаціями і візитами;
- двосторонні й багатосторонні угоди щодо щорічних зібрань та заходів;
- відвідування іно-релігійних священних місць і культових споруд;
- спільні культові відправи, перш за все спільні молитви;

і створені різні інституції – департаменти, комітети різного рівня з міжрелігійних зв'язків і діалогу, дослідницькі інститути, міжурядові організації та ін. Велике значення для запровадження нових форм діалогу мала дипломатична діяльність Святого Престолу й особисто папи Івана Павла II. Так, якщо на початку понтифікату Івана Павла II Святий Престол мав дипломатичні відносини з 89 країнами світу, то на травень 2007 р. ця кількість сягнула вже 176 держав. Хоча ці відносини ніколи не були безпроблемними, тимчасово призупинялися, розривалися, поновлювалися, але красномовним є факт їх поширення на країни-форпости мусульманського світу від Саудівської Аравії до Ірану й Пакистану, від Бахрейну до Марокко і Тунісу.

Півстоліття пошуку форм і засобів міжрелігійного діалогу – достатній час, щоб виявилися і навіть закорінилися ті проблеми, які обтяжують християно-мусульманське спілкування і, напевне, лишатимуться нездоланними у найближчому майбутньому. Обнадіює те, що виявлення і усвідомлення цих проблем спонукає до

спрямованого пошуку шляхів їх розв'язання або мінімізації. Ці проблеми можна умовно розділити на 2 групи: перші – пов'язані з базовими світоглядними, ідейними, теоретичними принципами, які покладено в основу міжрелігійного спілкування; другі – з питаннями "організаційного" характеру, умовами, формами і засобами міжрелігійного спілкування.

Висловимо свої міркування, які стосується першої групи проблем.

Перше. До числа найбільш болючих і важкоздоланних з них відноситься пошук порозуміння на богословському рівні; вироблення прийнятних для обох сторін формул, які б зафіксували обопільну цінність і монотеїстичну спорідненість двох релігій. На перший погляд, предметом зустрічей і дискусій за пройдені півстоліття став доволі широкий спектр актуальних богословських тем. Про це свідчать вже самі назви проведених конференцій, колоквіумів, міжнародних семінарів: "Одкровення та історія"; "Християнська місія та ісламський заклик (да'ва)"; "Вшанування Мухаммеда та Ісуса в ісламі і християнстві"; "Проблеми Бога в ісламі і християнстві"; "Церква і мусульмани в Європі"; "Віра і невір'я у сучасному світі"; "Теологічні дискусії про іслам в Європі"; "Проблеми ісламо-християнського соціального співжиття"; "Святість в ісламі і християнстві", "Єдиний Бог" тощо. Однак саме на богословському рівні міжрелігійне спілкування найчастіше заходить у глухий кут. За півстоліття, яке пройшло з часу Ватиканського Собору, так і не вдалося домогтися серйозних зрушень. З точки зору РКЦ, головними перешкодами для богословського діалогу є два фундаментальні питання: проблема Одкровення в Корані (як можливе Одкровення поза Біблійною традицією?) і пророцького статусу Мухаммеда (як можливе пророцтво після Богоявлення?). А щоб знайти відповіді на них, треба, в свою чергу, розв'язати фундаментальні проблеми богослов'я діалогу:

- як можлива позитивна інтерпретація однієї релігії у поняттях та цінностях іншої?
- як можлива така релігійна свідомість, яка б гармонійно узгоджувала безумовну відданість власній релігії і свідоцтву своєї віри із позитивним сприйняттям, визнанням і підтримкою інших релігійних традицій?
- і, зрештою, в чому полягає сенс такого розмаїття релігій у замислі Божому?

Доки ці питання лишаються непроясненими, доти богословський діалог буде обмеженим, по суті справи, лише однією проблемою — вироблення взаємно прийнятної інтерпретації догматичних розбіжностей між релігіями.

Друге. Впадає в очі те, що і з боку християн, і з боку мусульман діалог сприймається переважно не стільки як спосіб вироблення доктринальних підстав для співробітництва у глобалізованому світі, а радше як спосіб доведення своєї істинно-вірності й богословської перемоги над опонентом.

"Світ потребує свідчення вашої віри", — наголошує Бенедикт XVI у публічних виступах. Саме так і розуміється діалог як "одна з форм свідчення своєї віри" (і відверто вторинною стає мета ближче і глибше пізнати культуру іншого). Офіційна позиція Римо-Католицької Церкви цілком визначена: "*Істинний діалог уже сам по собі є євангелізацією*". Поодинокі спроби на Другому Ватиканському Соборі протиставити діалог і місію, установки Декрету про місіонерську діяльність церкви – Декларації "Про взаємини Церкви з нехристиянськими релігіями" ("Nostra Aetate"), а завдання Конгрегації з євангелізації народів – цілям Секретаріату у справах нехристиянських релігій, всі вони зазнали поразки. Перемогла позиція, за якою діалог постав, по суті, як нова форма християнського апостолату. Часто цитовані слова Папи, що діалог з мусульманським світом у строгому сенсі цього слова є неможливим, є, серед іншого, опосередкованим свідченням вузькості богословського розуміння діалогу і неохочим визнанням безпорадності євангелічної проповіді у мусульманському середовищі.

Третє. Нинішні світські і церковні аналітики вказують на відсутність продуманої, зваженої, стратегічно вибудованої політики Святого Престолу щодо ісламського світу. Ісламофільська політика Івана Павла II, сприйнята дуже неоднозначно ще за його життя (передусім, його справа вибачення і каяття перед ісламом за хрестові походи, постійні жести доброї волі в бік ісламу, особиста глибока певність у духовній спорідненості авраамічних релігій), отримує полярні, зокрема й різко негативні, оцінки; розцінюється частиною церковних кіл як така, що відбиває розгубленість РКЦ перед викликами ісламського відродження і активізацією глобальної умми, втілює надмірну запопадливість щодо мусульман. Коментарії поза-католицьких кіл ще суворіші (особливо на адресу статей, вміщених у виданні Державного секретаріату Ватикану "La Civilta

Cattolica", що є рупором ідеології Святого Престолу): ця політика характеризується в термінах "принизливої в інтелектуальному й моральному вимірі тенденції", "улесливої ісламофілії", "розгубленості перед лицем звірячого ісламістського терору", "готовності до приниження перед джихадистськими рухами", як "політика дхіммітюду",[6] зрештою, як "хибне сполучення наперед невірних вказівок та відсутності вказівок взагалі". Все це породжує і серед католицьких, і серед позакатолицьких кіл гостру дискусію щодо змісту, цілей, завдань політики РКЦ щодо ісламу взагалі і здатності теперішньої Церкви її виробити.

Далі, варто зважити і на те, що донедавній папа Бенедикт XVI уособив зовсім іншу модель ставлення до нехристиянських релігій в цілому та ісламу зокрема, аніж його харизматичний попередник Іван Павло II. Цей понтифік є авторитетним виразником ідей кризи європейської самосвідомості і нагальності ре-християнізації Європи. Багаторічний прихильник жорсткої і безкомпромісної позиції, Бенедикт XVI зарекомендував себе як людина, яка є глибоко певна, що не можна йти на компроміс, обстоюючи правду, і не можна відступати, захищаючи власну віру. Звідси, можливо, і його донедавня позиція: сфокусуватися не на міжрелігійному, а на міжкультурному діалозі, адже перший – "неможливий без того, аби не взяти в лапки свою власну віру".

Як наслідок, складається стійке враження, що представники ісламу й католицизму цінують діалог за те, що він взагалі є, а не за конкретні результати. Діалог був покликаний змінити світ, але у підсумку перетворився на етикет, де учасники вимушені з року в рік повторювати "священні формули". Показово, що на Ватиканській конференції, присвяченій 40-річчю Декларації "Nostra Aetate", Бенедикт XVI багато говорив про діалог з іудеями і практично нічого не сказав про взаємодію з мусульманами.

Тепер розглянемо другу групу проблем.

По-перше. Проблемою, що обтяжує християно-мусульманський діалог, є недієвість принципів "міжрелігійного паритету", передусім систематичні порушення свободи совісті і віросповідан-

[6] «Дхіммітюд або діммітюд» – неологізм, що позначає підпорядкування немусульман вимогам ісламу, запобігливість перед мусульманами (від терміну «дхіммі» – сукупної назви немусульманського населення: іудеїв, християн, зороастрійців, які жили на територіях, завойованих мусульманами, підпорядковані законам шаріату).

ня в мусульманських країнах, де християнські спільноти складають незначну меншість. Мусульманські країни, які настійно вимагають додержання релігійних прав своїх мігрантів у країнах Заходу, ігнорують ці права, коли йдеться про немусульман, які проживають в ісламських країнах. Проблема віросповідної свободи, як відомо, надзвичайно актуальна для християнських громад Ближнього і Середнього Сходу, Індонезії, Африки. Становище християн різниться тут істотним чином: від помірних обмежень в діяльності християнських громад у Бахрейні, Омані чи Арабських Еміратах – до суворого контролю з боку держави за всіма формами християнської діяльності в Ємені, Ірані чи Кувейті чи цілковитої заборони усіх неісламських релігій в Саудівській Аравії. Фактична соціально-політична і громадянська нерівність християн ще більше загострилася на хвилі бурхливих подій "арабської весни" 2012 року, яка потягла за собою утиски, гоніння та потоки масової еміграції християнського населення з Близького Сходу та Північної Африки. Відтак, принципи паритету в сфері встановлення взаємин з ісламським світом все виразніше висуваються як умова міжрелігійного діалогу. Святий Престол на міжнародних зустрічах вказує і на тенденцію урядів деяких мусульманських країн щодо підтримки радикальних мусульманських норм в своїх країнах, зростання кількості екстремістських угрупувань та перетворення релігійних меншин на об'єкти насильства.

По-друге. До числа найсерйозніших проблем у міжрелігійній комунікації відноситься фактична відсутність у Католицької Церкви рівно-авторитетних суб'єктів діалогу. Феномен духовної поліавторитетності в ісламі, відсутність суворої ієрархічної структури, персон чи інституцій, чия думка і позиція були б загально вагомими для всієї умми, перетворює справу християно-мусульманського діалогу на безкінечний коловорот комунікацій, кожна з яких є значущою лише для невеликого сегмента умми, але водночас здатна викликати непередбачувану реакцію у мусульманському світі. Інституційні розбіжності християнської і мусульманської громад тягнуть за собою й різний статус та авторитет ухвалених документів, заяв, висловів, декларацій з проблеми діалогу.

Окрім того, після стрімкого поширення радикальних політичних угрупувань, які діють під ісламськими гаслами, і перетворення міжнародного тероризму на одну з глобальних проблем людства,

виник і новий політичний підтекст ісламо-християнського діалогу – розрізнення, так би мовити, "істинного ісламу" й ісламу "не-істинного"; тих, з ким можна і варто співпрацювати на світовій арені, і тих, з ким слід перервати стосунки. Зрозуміло, що одразу постають питання про підстави такого розмежування і критерії "фільтрації" суб'єктів діалогу, а відтак про локальні і глобальні політичні наслідки подібного підходу.

По-третє. Сильна диференціація глобальної умми, процеси політичної радикалізації ісламу як ознака сучасної доби – породжує нові і тривожні медіа-феномени. Складається стійке враження, ніби в радикальних колах у річищі інформаційної війни йде централізоване відстеження, "чатування" на будь-яку помилку, будь-яке спірне, невдале, некоректне висловлювання, ширше – вербальну, аудіо- чи відео- інформацію з боку західного світу, яку можна було б витлумачити як обурливий чи загрозливий закид в бік мусульман, і негайно й кваліфіковано перетворити на гучну медіаподію, використати як чинник масових збурень. Це примушує РКЦ постійно відчуватися ніби на вибухівці уповільненої дії, не знаючи, яка чергова церковна акція, миротворча чи діалогова ініціатива, візитація чи публічний виступ Папи обернеться на конфліктогенну подію.

По-четверте. Попри всі зусилля Церкви, діалог з мусульманським світом здійснюється переважно на елітарному рівні: зустрічі духовенства і релігійних лідерів, дипломатичні контакти, конференції теологів тощо. Наразі немає підстав для оптимістичної розмови про співпрацю християн і мусульман на широкому масовому рівні, розгалужені мережі взаємних контактів, діалог мирян і зацікавлених, інституціювання різних форм співробітництва тощо. Спадщина багатовікової нетерпимості і релігійної ворожнечі, "боротьби меча і ятагану" дається взнаки, психологічні й ментальні бар'єри, стереотипи і фобії, що розділяють різно-віруючих – надзвичайно стійкі.

По-п'яте. За оцінками з місць, католицькі інституції відчувають серйозні труднощі з пошуком адекватних форм комунікації з мусульманським населенням, особливо в європейських країнах. Збільшення мусульманських діаспор невпинно виводить іслам на друге чи третє місце серед головних суб'єктів релігійного європростору, причому таких, які надзвичайно активно і наступально

обстоюють власну релігійну ідентичність. Показово, що кардинал Жан-Луї Торан (від 2007 р. Голова папської ради з міжрелігійного діалогу), підсумовуючи факти погіршення міжрелігійного діалогу в усьому світі, водночас висловив через ватиканську газету "L'Osservatore Romano" подяку мусульманам за те, що завдяки їм релігія повернулася в громадське життя Європи і, після десятиліть мовчання, перестала вважатися суто приватною справою. Кількість мусульманського населення в Європі вже налічує, за приблизними оцінками, від 12 до 15 млн. віруючих. Звісно, така чисельна присутність не тільки висуває перед державними інститутами європейських країн низку гострих питань в галузі релігійно-правових відносин, соціальній і культурній сферах, але й вимагає переосмислення напрямів, завдань, форм, тактик, медіації ісламо-християнського діалогу.

Тож Католицька церква опинилася перед проблемою розбудови відносин із суб'єктом зовсім іншого масштабу, рівня активності і впливу, аніж вона уявляла його собі в середині XX століття.

Наведене – лише найактуальніша, на наш погляд, частина питань, які обтяжують ісламо-християнські відносини, але вповні достатня для висновку, що і на рівні теоретичного опрацювання міжрелігійної комунікації, і на рівні її практичного втілення Римо-Католицька Церква зіткнулася зі складними проблемами.

Взаємини з мусульманським світом – та сфера, де труднощі РКЦ неможливо сховати від сторонніх очей; сфера, де позиції Церкви лишаються хиткими, нагадуючи непевне балансування; сфера, де регулярно вибухають резонансні події, що несуть загрозу як авторитету Церкви в цілому, так і особистому авторитету її Глави. Поспішати з категоричними прогнозами стосовно майбутнього ісламо-християнських відносин, напевне, не варто: майже 14 століть міжрелігійної конфронтації і лише 50 років лояльного діалогу – величини неспівставні. Однак, ініціативи післясоборної Церкви свідчать про те, що її заклик до діалогу з ісламом був не ситуативним політико-ідеологічним жестом, що слугував поточним церковним і політичним інтересам, а щонайменше стратегічним задумом, свідченням пошуку нового фарватеру у штормливому океані глобального світу. Перебіг століття покаже, чи буде цей фарватер прокладено.